

sig av. Exempel på bra och dålig journalistik finns under hela den undersökta perioden. Materialet har inte räckt för att utläsa hur enskilda journalister eventuellt har förändrat sitt förhållningssätt.

Några tycks ha bestämt sig för den hårda linjen, i likhet med den amerikanska journalisten och feministen Fran Hosken, som myntade begreppet kvinnlig könsstympning och kallade det »en träningsplan för manligt våld« (1993). Innan användes termen kvinnlig omskärelse, ett mjukare uttryck som har återtagits för att inte i onödan provocera människor i och från de länder där traditionen lever kvar. Per Jönsson (Dagens Nyheter 1994) skriver i polemik med »Sida, diverse FN-organ och Världssamfundet« att de »i stort håller fast vid invanda och idiotiskt respektfyllda attityder till könsstympning, betraktar det som ett elände bland alla andra, blundar för dess unikt vedervärdiga aspekt«. Han fortsätter: »Men det avgörande, det unika, med kvinnlig könsstympning är förstås ... att det handlar om systematisk misshandel av barn. Små barn som aldrig tillfrågats, aldrig kan fly, aldrig kämpa för sin eller andras rättvisa, aldrig ens välja mellan onda ting.«

Neدلåtande västerländsk syn

Hosken och likasinnade har mött stark kritik från afrikanska aktivister, som anser att den västerländska synen på sedvänjan är nedlåtande. Chandra Talpade Mohanty påpekar i boken »Globaliseringens kulturer« (1999) att vita feminister har en tendens att skapa bilden av en »tredjevärlden kvinna« som »lever ett i grunden stympat liv baserat på hennes kön (läs sexuellt förtryck) och hennes tillhörighet till tredje världen (läs okunig, fattig, utbildad, traditionsbunden, religiös, huslig, familjeorienterad, gjord till offer etc)«. Flera svenska artiklar om

kvinnlig könsstympning/omskärelse låter afrikanskor framföra samma åsikt. Tydligast är somaliskan Wilo Abdullo Osman i tidningen Vi 1996: »Lämna oss i fred, både i Afrika och i de länder som vi har kommit till. Ingen lyssnar på er som kommer utifrån och undervisar oss om att vår kultur är fel. Vi måste gå själva ... Vi måste gå varsamt och övertygande fram och vi måste gå själva. Det är vi, kvinnorna, som måste övertyga andra kvinnor – och män – om att könsstympning är ett onödigt övergrepp, tortyr.«

I ett möte i Expressen (1995) mellan artisten Camilla Henemark och socialarbetaren Fatima Nur (från Somalia) säger den senare: »Ni är så fixerade vid kvinnlig könsstympning, ni förstår inte att man kan vara stark ändå. Titta på mig, jag är stympad. Tycker du att jag är svag? ... Ni måste låta oss afrikanska kvinnor lösa det här problemet själva.«

Nästan alla journalister återger okritiskt siffran 5 000 på det antal flickor som riskerar att könsstympas i Sverige. I en artikel refereras till en engelsk undersökning, som, översatt till svenska förhållanden, skulle innebära att ett par tusen flickor är i riskzonen. Andra siffror återges lika oflekterat; hur många kvinnor som är omskurna/stympade i världen (100–150 miljoner), hur många som utsätts varje år (två miljoner) och varje dag (6 000).

Annan diskussion önskvärd

Om Somalia uppges om och om igen att praktiskt taget alla kvinnor är omskurna med den grävsta metoden. Enligt en italiensk studie (Grassivarro Gallo, et al, 1981) är 76 procent infibulerade; övriga har fått klitoris borttagen eller en lindrigare omskärelse. I de södra delarna av landet är infibulation mindre vanlig än i de mellersta och norra. En jämförelse mellan tre generationer visar en tendens

mot lindrigare former. Sydsvenskans korrespondent i Afrika skrev år 2000 om somaliska aktivister mot kvinnlig könsstympning i Puntland i nordöstra Somalia. I Hargeisa, huvudstad i Somaliland i nordväst, som jag besökte 2001, fanns då åtminstone två organisationer som arbetade för en förändring.

Redovisningar av medicinska följder av omskärelsen är, såvitt jag kan bedöma, oftast korrekta liksom beskrivningar av vilka olika former av den som förekommer. Men förklaringen av symbolisk sunna blir ibland fel. Den innebär ett stick eller risping av förhuden till klitoris i avsikt att få fram en droppe blod men beskrivs i stället som att en bit av klitoris tas bort. Inte heller diskuteras om symbolisk sunna skulle kunna tillåtas, eftersom den inte förändrar könsdelarna varaktigt. Diskussionen borde vara intressant, om det är så, vilket flera studier tyder på, att somalier och andra afrikaner från »könsstympningsbältet« är beredda att överge grövre former för en symbolisk omskärelse.

Det faktum att ingen svensk har fällt för könsstympning sedan den blev förbjuden i Sverige förklaras med svårigheter att bevisa brottet. Att sedvänjan fortgår är i förvånansvärt många artiklar ställt utom allt tvivel, även utan minsta försök att ange källor som styrker påståendet. »Sommarlovsstympning« har blivit ett populärt uttryck för vad flickor med rötter i Afrika antas råka ut för när de hälsar på släkten. Den cyniska formuleringen markerar ett tydligt avstånd mellan oss civiliserade svenskar och »de andra«, de där omänskliga afrikanerna.

Marianne Hedenbro

journalist, Sydsvenska Dagbladet
(marianne.hedenbro@sydsvenskan.se)

Ett litet, litet snitt kan göra underverk

■ Allt fler svenska kvinnor vänder sig till kirurgen för att se snyggare och yngre ut. Bortåt hälften av alla unga flickor är missnöjda med sina kroppar, visar sociologisk forskning, och många mogna kvinnor ser med sorg hur åldrandet förändrar kroppen.

Hand i hand rycker trendiga veckotidningar och plastikkirurger ut för att lösa problemen: »Så får du en ny kropp till våren« eller »Så blir sexlivet fantastisk«. Ibland är samarbetet mer än symboliskt. Veckotidningen Taras »Din egen gör-om-mig-guide« sponsrades av Akademikliniken, och i den sexsidiga

»Plastikspecial« angavs plastikkirurgiska ingrepp som en bra lösning för att motverka kroppens åldrande. Svenska Journalistförbundet brukar protestera när kommersiella intressen och journalistik smälter samman till en enhet så här, och förbundet gjorde det även nu, men det väckte ingen större uppmärksamhet. Ansiktslyftning, bröstlyft, fett-sugning och bukplastik är sedan länge väl etablerade metoder.

Det senaste är skönhetsoperationer eller ansiktslyftningar för underlivet. Det som med ett modernt begrepp kallas »muff styling«. Vid sidan om den mer

allmänna trenden att helt eller delvis raka sitt könsorgan har operationer för att minska blygdläpparnas storlek och slidförslutning slagit igenom på bred front.

Bekymrade unga kvinnor

Det märks i veckotidningar, TV och i olika diskussionsforum. En vanlig läsarfråga i exempelvis Veckorevyn (som 1994 tillsammans med Damernas Värld var först med att skriva om intimkirurgi) kan se ut så här: »Jag är 17 år och har blygdläppar som hänger ner cirka tre cm utanför de yttre. Vet du hur killen reage-

rar på det? Förändrar det något när man ligger med någon? Jag måste få svar på min fråga innan jag vågar ha sex med honom» (www.veckorevyn.com).

En annan ung kvinna, »Lilla jag« i Eskilstuna, skrev att hon har stora blygdläppar som hon skäms över:

»Jag vill aldrig att någon kille ska slicka mig eftersom jag känner mig äcklig och är rädd att de ska tycka att jag är äcklig. Tycker killar det är äckligt med blygdläppar?»

»Lottalove« har liknande bekymmer. »Jag är mycket besvårad av mina inre blygdläppar. De är så stora, de hänger. Jag störs av detta på flera sätt. Svårt att hålla rent, det skaver och det är fullt. Var kan man få hjälp med detta problem?»

Sexrådgivaren Katerina Janouch svarade, som hon brukar, att det är helt normalt med stora blygdläppar, inget att skämmas för, men hon ger även praktiska råd till dem som vill operera sig:

»En plastikkirurg som är duktig på intimiturgi kan kapa dem, det är ingen särskilt besvärlig operation. Är du villig att betala själv så finns det ju flera alternativ, se bara till att läkaren är medlem i Svensk Plastikkirurgisk Förening och Svensk Förening för Estetisk Plastikkirurgi. Du kan även försöka få operationen bekostad av landstinget, men väntetiden kan då vara lång« (www.sexliv.com).

Tidningsskriverierna leder sannolikt till att allt fler unga kvinnor låter operera sina blygdläppar, slidöppningar och venusberg. Vilket ger tidningarna anledning att skriva om det ännu mer.

Pornografi som ideal

I TV-programmet Diskus i TV4 för ett par år sedan konstaterades att det estetiska idealet för kvinnliga könsorgan i västvärlden nu närmat sig det pornografiska idealet, där kvinnor förväntas att se ut som barn mellan benen; något som också går igen i herrtidningar och pornografiska tidskrifter.

22-åriga Lisa berättade i programmet att hennes blygdläppar hängde ner längre än normalt, vilket var skälet till att hon lät operera sig. Hon tyckte att blygdläpparna hindrade henne från att bära stringtrosor, »och det är något som alla flickor vill ha«. En killkompis till henne hade en gång sagt: »Ooops, de är lite stora.« »Han sa det antagligen inte för att såra mig, men för mig blev det en stor grej.«

Lisa hade haft svårt att ha sex med lampan på, och oralt sex var helt uteslutet. Hennes gynekolog hade undersökt henne och förklarar att det inte fanns något skäl för en operation. Därför var Lisa glad när hon träffade sin plastikkirurg. »Han frågade mig inte varför jag ville låta mig opereras, han tyckte inte det var

Detta är en folkhälsofråga eftersom dessa operationer dels inte är riskfria, ... dels förvränger synen på bl a sexualiteten.

Kalle Larsson, riksdagsman

relevant. Det hade han inte att göra med, det var mitt eget beslut.«

Den som letar på nätet hittar ännu mer information om skönhetsoperationer av underlivet. En enkel sökning på ordet »intimiturgi« på Googles svenska sidor gav omedelbart 154 svar. Det är utdrag ur kvälls- och veckotidningar, olika debattinlägg, men också flera av plastikkirurgernas webbplatser återfinns där. De vanligaste ingreppen som erbjuds är förminskning av de små blygdläpparna, fettsugning av venusberget och åtstramning av ingången till slidan samt hymenrekonstruktion. Kostnaden för ingreppen varierar mellan 12 000 och 25 000 kronor (prisuppgift från Art Clinic, en specialistklinik inom plastikkirurgi i Göteborg).

Rätt eller fel?

Men det ska också sägas att svenska kvinnor inte bara är våp som slaviskt följer skönhetsidealen i veckotidningarna. Det debatteras flitigt på tidningarnas chatsidor om det är fel eller rätt att låta skönhetsoperera sig. Många anser att det är vars och ens rättighet medan andra tar avstånd från det.

Det förs också fram kritik mot tidningar som deltagare i handeln som bedrivs med kvinnans längtan efter en perfekt kropp (en kropp som för övrigt inte finns i verkligheten). Aktionsgrupper, kvinnoorganisationer och politiska organisationer skriver brev till tidningar, radio och TV och skapar opinion mot intimiturgi. Nätverket »Allt är möjligt« i Göteborg (www.alltarmojligt.se) skickade följande inlägg till tidningsredaktionerna med anledning av reportage om skönhetsoperationer av underlivet:

»Vår omedelbara reaktion är att dessa reportage är förnedrande och kan betraktas som jämbördiga med övergrepp. Särskilt när de riktas till unga flickor och kvinnor i begynnelsen av sitt sexliv och sin utveckling till kvinnor. Vi påstår att det är direkt skadligt för deras självbild och psykologiska hälsa. Om många kvinnor skriver till er om stora blygdläppar och venusberg så måste deras

kroppsformer betraktas som relativt normala och inte som defekter. Olikhet är inte detsamma som defekt.« Nätverket anmälde även artiklarna om skönhetsoperationer i underlivet till Journalistförbundets yrkesetiska nämnd. Men ärendet avslogs, eftersom anmälan inte riktades mot någon namngiven privatperson.

Riksdagen reagerar

Vad som saknas nästan helt i tidningarnas rapportering är eventuella hälsokonsekvenser av skönhetsoperationer i underlivet.

Även politikerna har tagit intryck av diskussionerna. I en riksdagsdebatt om sjukpenning vid skönhetsoperationer nyligen uppskattades det totala antalet plastikoperationer till mellan 10 000 och 15 000 per år (enligt Svensk förening för estetisk plastikkirurgi). I dessa siffror ingår vad politikerna kallade »den accelererande intimiturgin på estetisk grund«, vilken i riksdagen beskrevs som »en tragisk utveckling som beskriver de krav som ställs på människor att vara 'perfekta'«.

Antalet intimitoperationer har nu nått en sådan nivå att riksdagen gett Riksförsäkringsverket i uppdrag att analysera sjukskrivningsfrekvensen i anslutning till estetisk intimiturgi: »Detta är en folkhälsofråga eftersom dessa operationer dels inte är riskfria, dels oftast inte leder till den lycka som den enskilde velat uppnå, dels förvränger synen på bl a sexualiteten«, sade riksdagsmannen Kalle Larsson (v) i Socialförsäkringsutskottet.

Lasse Sandström

frilansjournalist och författare
(lasse.sandstrom@telia.com)